

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Клео Стефанова Протохристова, професор в Пловдивския университет
„Паисий Хилендарски“

на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност ‘професор’
в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по област на висше образование 2. Хуманитарни науки; професионално направление
2.1. Филология, научна специалност Българска литература

Със заповед № Р33-3843 от 21.07.2016 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ е определена за член на научното жури за осигуряване на процедурата по конкурса за ‘професор’, обявен в Държавен вестник, бр. 46 от 09. 06. 2017 г. и в интернет-страница на Пловдивски университет "Паисий Хилендарски" за нуждите на Катедрата по литературна история и сравнително литературознание към Филологическия факултет.

За участие в обявения конкурс е подал документи като **единствен кандидат доц. дн Иван Тодоров Русков** от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

Представеният от доц. дн Иван Тодоров Русков комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, и включва следните документи:

- молба по образец до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- диплома за образователно-квалификационна степен „магистър“
- диплома за образователна и научна степен „доктор“;
- свидетелство за академична длъжност „доцент“;
- диплома за научна степен „доктор на науките“;
- списък на научните трудове;
- справка за спазване на специфичните изисквания на филологическия факултет;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- анотации на материалите по чл. 76 от ПРАСПУ и самооценка на приносите;

- преписи от протоколи на КС, ФС, АС във връзка с конкурса;
- копие от Държавен вестник с обявата на конкурса;
- документ аз трудов стаж;
- документи аз научно-изследователска дейност;
- документи за учебна работа;
- списък с цитирания;

Кандидатът е приложил 1 монография, 9 студии и статии, свързани с текста на монографията, и 11 научни публикации в професионалното направление на конкурса, направени след заемане на академичната длъжност „доцент“.

Кратки биографични данни за кандидата

Иван Тодоров Русков е завършил Пловдивския университет „Паисий Хилендарски” като магистър по български език и литература с втора специалност руски език през 1984 г. През учебната 1984-85 е работил като учител по български език и литература. От 1986 до 1988 г. е редовен докторант в СУ „Св. Климент Охридски”, ФСФ, Катедра по българска литература, с научен ръководител проф Милена Цанева. През този период води семинарни занятия в Софийския университет, както и лекции и семинарни занятия в Пловдивския университет.

През 1989 г. печели конкурс за асистент по Българска литература от Освобождението до I световна война и Историческа поетика на българската литература. През м. април 1998 г. защитава дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор” на тема: Развой на пейзажната лирика в българската литература от Освобождението до Първата световна война.

През периода 2001-2005 г. Иван Русков е лектор по български език, литература и култура в Университета „Лоранд Йотвъш”, Будапеща.

Хабилитира се през 2003 г. След завръщането си от Будапеща поема основните курсове по Нова българска литература от Освобождението до Първата световна война и по Историческа поетика на българската литература. Води значителен брой магистърски и избираеми лекционни курсове.

През 2016 г. доц. Русков защити дисертация за придобиване на научната степен „доктор на науките“

Доц. Русков е научен ръководител на една докторантка, успешно защитила дисертацията си през м. май т.г.

Обща характеристика на дейността на кандидата

Доц. дн Иван Русков има активна преподавателска дейност. Основният му академичен ангажимент е към дисциплините Нова българска литература от Освобождението до края на Първата световна война, който чете на студенти от няколко специалности, и Историческа поетика на българската литература, адресиран към студентите от специалност Българска филология. Преподавал е във филиала на ПУ в Смолян (2012-1014) и е бил лектор по български език и литература в университета „Йотвьош Лоранд“, Будапеща, където е чел и специализиран курс по история на българската литературна критика за докторанти. В актива му има ред избираеми или специално подготвени курсове, между които се открояват „Време и пространство в мита и литературата“ и „Библия и литература“. Чел е лекционен курс за българския символизъм по програма Erasmus+ в университета „Йотвьош Лоранд“ и за съвременните български литература и кино в Университета на Бърно.

Оценка на научната дейност на кандидата

За конкурса доц. дн Иван Русков е представил монографията „Време и запис. Образи на свещеното в новобългарската история“, 9 статии и студии, свързани с текста на монографията, и 11 научни публикации в професионалното направление 2.1. Филология, осъществени след заемане на академичната длъжност „доцент“. Всички трудове са публикувани в реномирани научни издателства, национални и чужди. Част от публикациите документират участието на кандидата в различни научни форуми, няколко от които международни.

Централно място в тази продукция логично има монографията „Време и запис“ - мащабно начинание, чийто текстов еквивалент са 410 страници. Изследването е изпълнило амбициозната задача да реконструира представите за паметното и свещеното, битували в съзнанието на българите от Възраждането до 40-те години на XX век. Тематичният обхват на търсенията е равностоеен на историческия – на фокус са поставени значителен брой метафори и идеологеми, през които нацията осмисля проектите си за освобождение и териториално обединение. Основните съдържателни опори, върху които се разгръща цялата тази внушителна мисловна конструкция,

обяснимо са знаци и символи от християнската култура - кръстът, Божият син, Бог отец, Олтарят, Свещената война, кръстоносството. Същевременно с изследователска проникателност са уловени и модификациите в символния репертоар. Породени в резултат от измествания в идеологическата парадигма, на свой ред предпоставени от драматични обрати в националното ни битие, те демонстрират любопитен, донякъде парадоксален механизъм на вторични сакрализации, призвани да набавят толкова необходимия в моменти на криза идентификационен център, към който да бъде закотвен безнадеждно разлюления спасителен сал на националната кауза. На базата на смазващ като обем свод от фикционални и документални текстове, който обхваща широк спектър литературно художествени и публицистични жанрове, са проведени прецизни аналитични процедури, с помощта на които се реконструират сложните, по правило нееднозначни процеси на идеологическо оползотворяване, символизация и индексикализация. Методологически изследването стъпва върху усложнена, изпълнена с предизвикателства стратегия, в която синхронният и диахронният наглед, съподчинени по нелек за осъществяване начин, са впрегнати в реконструирането на скрити, неосветявани по-рано автотекстуални и интертекстуални съотнасяния.

Изследването заявява за високите си цели още със заглавието. Характерната дихотомична формулировка „Време и запис“ преповтаря структурата на предходни заглавия на автора - „Символи и свят“ и „Битие и парадокс“, която имплицира заявка за фундаментален интелектуален проект. Никак не е случайно, че подобни конструкции озаглавяват голям брой престижни текстове – от „Поезия и истина“ и „Истина и метод“ до „Червено и черно“ и „Война и мир“. От титрологична гледна точка дихотомните заглавия се интерпретират като проява тоталитаризиращо бинарно мислене, което не без цената на преувеличение и иронична задявка Стивън Келман окачествява като „епистемологичен империализъм“. Несъмнено е, че и тук налице е стремеж към обобщителност и категоричност, към подчиняване на изследването на ясно заявена свръхцел – през диахронното проследяване на процесите на ословесяване, писане, означаване и символизация да се вникне в същината на характерното българско конструиране на представи за святост, инструментализирани като идеологически предписания за големия национален проект. По този начин изследването се домогва до мащабите на една философия на българската история. Може без риск от преувеличение да се каже, че до голяма степен трудът успява да изпълни тази си толкова амбициозна

задача. Нещо повече, интелектуалната напрегнатост на текста, както и маркираната му реторическа интензивност успяват да внушат усещането за монолитен мисловен градеж, гарантиращ епистемологична и аксиологична увереност, толкова дефицитна за националното ни съзнание и поради това с гарантирано оздравителен ефект.

Ако в този респектиращ проект има нещо, което бих оценила като дефицит, то се отнася към тактиките за определяне на контекстуална рамка за един или друг съдържателен наглед. Разбира се, като цяло съм респектирана от присъщата на доц. Русков изследователска добросъвестност, усилена до краен предел от императивите на максимализма, в резултат на която всеки отделен компонент от съдържателния репертоар на труда е проучван в предпоставеността му от най-разнообразни, понякога дори несводими, но все пак практически действени пораждащи контексти. Онова, което виждам като недостиг, но само от позицията си на специалист по западноевропейска литература и сравнително литературознание, е съобразяването поне в отделни случаи, когато това ми се вижда като наложително, с по-широки контексти, надхвърлящи националната рамка. Такъв е, например, казусът с апроприрането на Прометеевия мит за нуждите на народностната себеидентификация, което повелява да бъде видяно и извън логиката на приемственост, очертана в труда. Специално текстът на Борис Йоцов, колкото и убедително да е вписан в нашенска традиция, чиято кулминация основателно се идентифицира в Пенчо Славейковата „Кървава песен“, е малко вероятно да се появи независимо от ожесточеното политическо съперничество за право над фигурата на Прометей, което започва през годините непосредствено след Октомврийската революция и се проявява в жестове като масовите болшевишки пропагандни акции, дали плод дори в България със заглавие като „Руският Прометей“, Парижкият проект „Прометей“, инициран през 1926 г. от представители на няколко Черноморски страни, обединени от каузата да препятстват съветизацията на региона, и продължил дейността си до края на Втората световна война, та дори и списанието, основано от Александър Балабанов през 1937 г. За друго може би този контекст би могъл да изглежда нерелевантен, но не и за високо, по европейски образования Борис Йоцов.

Пак в режима на повишена придирчивост бих си позволила да видя като донякъде привнесен и неравностоен на останалите части от труда сюжетът „Иван Асен III: завладяване откъм Америка“, не само защото включването му в изследването е своего рода дисциплинарно нарушение спрямо ясно заявените исторически граници, но и

защото придърпването на съдържащата се в него проблематика към централната тема на труда остава, поне за мен, недокрай убедително.

Независимо от подобни възможни претенции, които имат единствено препоръчителен, не задължителен, а просто пожелателен характер, монографията на доц. дн Иван Русков заслужава единствено признанието за висок професионализъм и богата приносност.

Завидна научна компетентност демонстрират и останалите статии, представени по конкурса. Макар и с различни теми и методологически избори, те по сходен начин кореспондират с водещата проблематика в изследователското дело на кандидата и проявяват специфичната за него дарба за откриване на неподозирани казуси и изграждане на запомнящи се металитературни сюжети.

В представената по конкурса научна документация кандидатът е избрал да не включва своя „голям докторат“, озаглавен „Символи и свят. Кръстът“. Като оценявам респектиращата скрупульозност, предпоставила подобен жест, все пак го виждам като неуместен, защото този негов труд не просто е в много същностна тематично-съдържателна връзка с монографията „Време и запис“, но се явява и като важно предусловие за адекватните му разбиране и оценка, особено на първите глави. Те стъпват върху същата фактология и поради това идейният им патос и отделни присъстващи в тях презумпции, оставени неугворени поради убеждението за тяхната аргументативна обезпеченост от предходното изследване, могат да бъдат коректно разчетени тъкмо в контекстуалната рамка на „Символи и свят. Кръстът“. С колосалния си замисъл и титаничните усилия, вложени в него, с усещането, което внушава, за последователна извънмерност – на мащаба на начинанието, на обхвата на изследваните явления, на амбицията за ревизия на заварени, приемани на доверие истини и за проникване до възможния предел на научната състоятелност и достоверност този предходен опус очертава изразително и точно изследователския профил на Иван Русков. Представя и методологическия му арсенал, инструментализиран за извеждане принципите на символизация и смислоизграждане, чрез които април 1876 живее в българското културно съзнание, както и стратегиите, които ще бъдат приложени в монографията „Време и запис“. Продуктивната приемственост се проявява и в основополагащата идея на „Символи и свят. Кръстът“ през анализа на съотнасянето между революционният и библейският символен ред при Захари Стоянов да се стигне до

рационализиране на процедурата, в резултат на която с реактуализацията на стари символи или изграждането на нови се постига национално специфичният синтез на сакрално и профанно в българската авторефлексия, за който Русков предлага квалификацията свещеносветски синтез. Пак така в естествена и легитимираща собствения изследователски етос връзка са двете изследвания и чрез споделените размисли върху съдбата на определени колективни нагласи на българите, с присъстващите в тях сложно преплитачи се траектории на приемственост, проблематизиране, преобразуване или изместване на водещи екзистенциални и аксиологически ориентири. И в двата труда високият, окончателен хоризонт на мисловните търсения се определят от нравствени проблеми с фундаментално значение за народността ни съдба.

Към документацията по конкурса е приложен и списък на забелязаните цитирания, чийто брой е значителен. Разбираемо, цитатите са от български автори, основно от академичните среди, като редом с преподаватели от Пловдивския университет трудовете на доц. Русков са цитирани от учени от Софийския университет, Института за литература на БАН, както и други български университети. Част от референциите имат коментарен характер и без изключение съдържат положителна оценка за постиженията му.

Оценка на личния принос на кандидата

Представените по конкурса изследвания на доц. дн Иван Русков, както и научната му продукция като цяло, са плод изключително на личните му проекти, изобретателност и инициатива. Идеите си, винаги оригинални, той верифицира с екстензивно и педантично проучване на съществуващата литература, цитирайки с безукорна коректност дори източници, чийто принос за аргументирането на собствената му теза граничи с нулата.

Критични забележки и препоръки

Ако в цялостната ми много положителна оценка за научния актив на кандидата все пак присъства някакъв момент на неудовлетворение, той отново, както и при констатациите ми при рецензирането на дисертационния труд, е свързан с пренапрегнатата му изследователска стратегия, белязана от стремеж към свръхтеоретизация и свръхинтерпретация. Амбицията за категоричност и

широкомашабност на изводите и стремежът към точност и безпрогрешност на наблюденията и преценките предпоставя в ред случаи откровен педантизъм на проучвателните операции, а също и ненужна усложненост и напрегнатост на изказа. Ако за пореден път обръщам внимание на това своеобразие на авторския почерк на доц Русков, то поради опасението ми, е по този начин текстовете му губят от комуникативната си ефективност, а оттам и възможността за по-висока споделимост на ценните идеи, вложени в тях, което би осигурило и по-пълноценното им битуване в професионалното поле. И отново ще направя уговорката, че с ясното съзнание за зависимостта между личностна идиосинкрзия и маниер на писане, формулирана още в древността с категоричното «стилът, това е човекът», а и в съгласие с нея, не си позволявам да настоявам за коренна пренастройка на себеизразяването. По-скоро пожелателно бих подсказала, че усъмняването във веднъж изградените ни действия или артикулационни модуси често има изненадващо голям, щедро възнаграждаващ усърдието ни положителен ефект.

Лични впечатления

Била съм преподавател и колега на Иван Русков от началото на студентските му години до настоящия момент. Това обстоятелство ми дава оценъчна перспектива, която е до голяма степен привилегирована. Като рецензент при защитата както на докторската му дисертация, така и на неговия „голям докторат“ съм имала възможността да отчетя резултатите от научното му израстване. Наблюдавала съм с интерес личностното и професионалното му развитие, чела съм с интерес неговите публикации, на част от които съм била редактор. От подобна надеждна позиция вярвам, че съм компетентна за достатъчно адекватна и достоверна оценка на неговите постижения, които съм склонна да окачествя като удивително мащабни. Колкото до неговия неподражаем изследователски маниер, бих го нарекла научна безкомпромисност.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от доц. дн Иван Русков отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатът в конкурса е представил внушителен брой научни трудове, публикувани след първата му хабилитация и извън материала, представен в дисертацията му за присъждане на научната степен „доктор на науките“. В работите на кандидата има оригинални научни приноси, които се радват на добра публична ефективност и са получили високата оценка на професионалната общност. Без изключение трудовете на доц. дн Иван Русков са публикувани в специализирани списания и научни сборници, печатани в национални и международни академични издателства. Теоретичните му разработки имат практическа приложимост, като част от тях са пряко ориентирани към учебната работа. Научната и преподавателската квалификация на доц. дн Иван Русков е несъмнена.

Постигнатите от доц. дн Иван Русков резултати в учебната и научно-изследователската дейност, напълно съответстват на специфичните изисквания на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам за основателно да дам своята положителна оценка и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Филологическия факултет за избор на доц. дн Иван Русков на академичната длъжност ‘доцент’/‘професор’ в ПУ „П. Хилендарски“ по професионално направление професионално направление 2.1. Филология, научна специалност Българска литература.

14 ноември 2017 г.

Рецензент:

проф. дфн Клео Протохристова